

RENÉ LABAT

A SUMÉR ÉS AKKÁD ÉKJELEKRŐL

A PARIZSI L'ÉCOLE des HAUTES-ÉTUDES
TANULMÁNYI IGAZGATÓJA MANUEL D'ÉPI-
GRAPHIE AKKADIENNE c. MŰVE ALAPJÁN
BUDAPESTEN 1976-ban FORDÍTOTTA ÉS
SZERKESZTETTE

dr. ZAKAR ANDRÁS

SZATMARI
GARFIELD, N.J. USA. 1976.

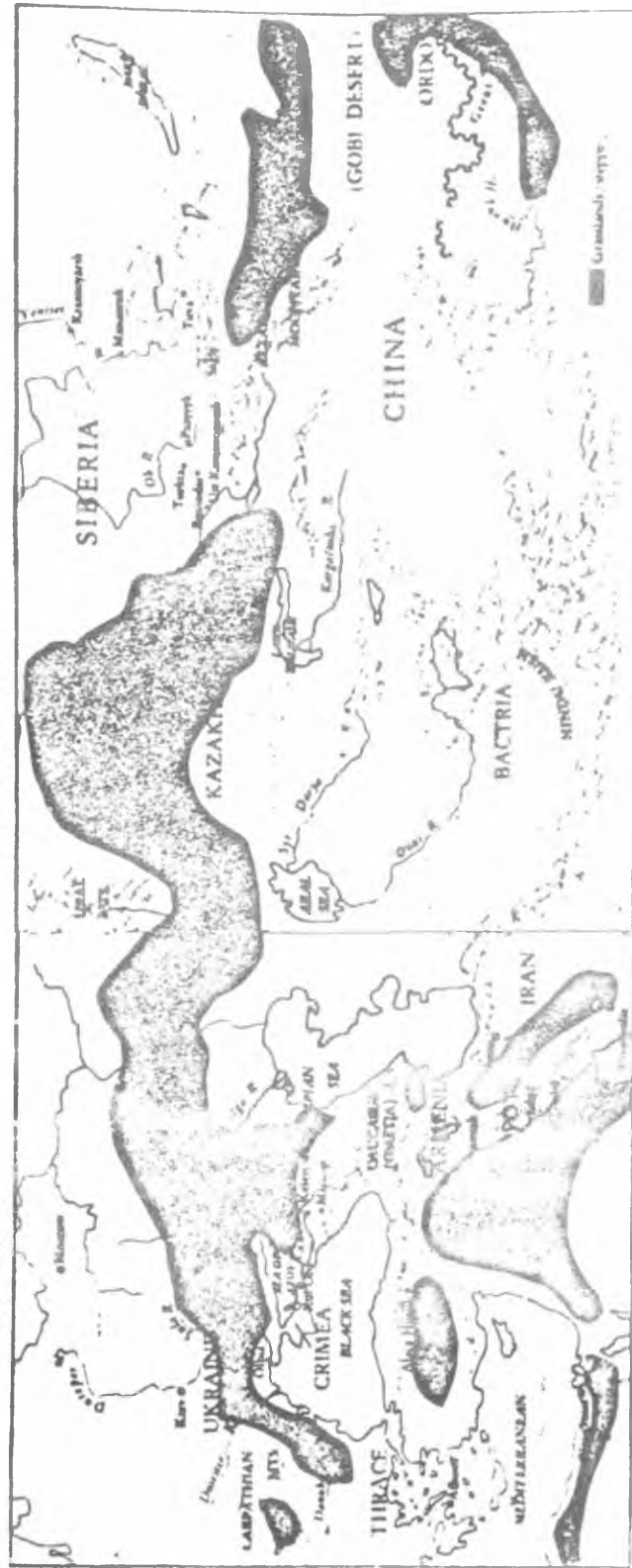
1976-ban: ERDÉLY ÉVÉBEN

Kiadta: SZATMÁRI ISTVÁN

P.O.BOX "H", Garfield, N.J. 07026. USA.

.....
Készítette: TURÁN PRINTING AND BINDERY
P.O.BOX "H"
GARFIELD, N.J., USA 07026

1975. A SZOVJETUNIÓ ÉRTTYA KÉNCSEBŐL A NEW-YORKI METROPOLITAI MUSEUMÉHAI
RÉNHÉ ÉRT KLÁLLTÁS UTTRÓTÁTÓJA ALAPVÁZ.

Legújabb eredmények a sumer kutatásban.

A magyar őstörténet és a sumer nyelvtudomány területén eddig elért eredmények lényegében nagymutatták, hogy a kaukázusi szabir /subartu/, szavárd népen keresztül a magyarság népi kapcsolatban állt a folyarköz népével, a sumer nyelv és a magyar nyelv között pedig jelentős szótári és nyelvszerkezeti rokonság áll fenn. Ennek a kapcsolatnak az irányára vonatkozólag azonban nem merültek fel egyértelmű bizonyítékok. A magyar rovásírás jeleinek a tanulmányozása már régebben felhívta a figyelmet arra a jelenségre, hogy ezek a jelek a sumer ékírás-jelekkel szintén jelentős kapcsolatot mutatnak, de ez a kapcsolat nem annyira az ékírás-jelekkel, hanem inkább azok ősi, kezdő formáival mutat rokonságot. Az ősi, nyilván több népnél és a föld egymástól távoli területein felfedezhető képjelekből alakították ki a sumerok az agyagtábla és a nádíróvessző adottságainak megfelelően műveltségüknek megfelelő leleményességgel először a képi formákat utánzó ékjeles fogalomírásjeleket, szótagjeleket, hangtani kiegészítőket. Ezt a folyamatot tetőzte be az írás későbbi fejlődése során az egyes hangoknak megfelelő jelek megalkotása. Egészen váratlanul az írástudomány fejlődése szolgáltatott adatokat arra vonatkozóan, hogy a fejlődés irányát pontosabban követhessük nyomon.

A múlt század végső harmadában Torma Zsófia erdélyi magyar régésznek Tordas vidékén nagyszámban jelekkel berajzolt kő ill. agyag-darabokat talált. Ezek vizsgálata alapján megállapította, hogy kis-ázsiai, előázsiai művelődés nyomait bizonyítják ezek a leletek. A kutatást később Közép-Európára is kiterjesztette és az eredményekről szakmai kiadványaiban és kongresszusi jelentésekben is beszámolt bizonyítva azt, hogy Európát — az indo-európai műveltséget megelőzően — Elő-ázsiai művelődési hatások érték. Torma Zsófia eredményeinek igazi jelentőségére azonban csak akkor ébredt rá a világ, amikor a kolozsvári múzeum igazgatója 1961-ben három agyagtáblácskára bukkanó ásatások során és ezeken a táblákon a felfedező N. Vlassa a folyamközi sumer írásjelekhez hasonló véseteket talált.

A felfedezés közzétételét nagy tudományos vita követte, melyben résztvett Ádám Falkenstein, M. Sz. Rud, T. Sz. Paszek, V. Titov és

sokan mások. Az elenzés lényegét Borisz Perlov így foglalja össze a "Tatárlak üzenete" című tanulmányában /Tehnika - Molodezsi. 1975. 12. szám 56-61. old. /:

"A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Régészeti Intézete laboratóriumának sumerológus szerkesztője után elomozta az összegyűjtött anyagot, ezekre a következtetésekre jutott:

1. A tatárlaki táblácskák helyi eredetű, széleskörűen elterjedt írásbeliségi rendszer darabjai.

2. Egy táblácska szövege hat ősi totemet sorol fel, amely megegyezik a Dzsennet-Kaszr sumer városból származó "listával", valamint a magyar Körös-kultúrhoz tartozó temetési pecséttel.

3. Az ezen táblácskán levő jeleket az óramutató járásával ellenkező irányban kell olvasni.

4. A felirat tartalmát /ha sumerül olvassuk/ megerősíti az ugyancsak Tatárlakon megtalált, feldarabolt férfi tetem maradványa.

5. A helyi Saus isten neve megfelel a sumer Uszma istennek. Ezt a táblácskát így fordították le: "A nagyvenedik uralkodási évben Saus isten szájának rituálisan megégettük a törzsfőnököt. Ő a tizedik."

Világossá vált, hogy csak a Tordas-Vinca kultúra egész emlék-együttesének /Tatárlak is ide tartozik/ tanulmányozása vihet közelebb bennünket a három agyagtábla rejtélyének a feltáráshoz".

A szerző azután leírja, hogy "Tatárlaktól 20 km-re van a Tordas domb. Felseje zárja magába a neolitik időszakból származó korai földműves telepet. A dombon már a múlt század vége óta ásnak, de teljesen még nem tárták fel. Még akkor felfigyeltek a régészek azokra a képirásos jelekre, amelyek az edénytöredékeken szerepeltek. Ugyanilyen jeleket találtak a Tordas-sal rokon jugoszláviai Vincsa neolitikori településről származó cserépdarabokon is... Később a tordasi domb szerencsétlen időszakba került; egy patak, mely megváltoztatta medrét, csaknem teljesen elmosta. 1961-ben a régészek már a tatárlaki /Tartaria/ dombon jelentek meg." /U.o. /.

A továbbiakban a szerző elmondja, hogy az ásatás végén bukkantak Tatárlakán egy gödör fenekén, mely hamuval volt tele, ősi bálvány-szobrocskákra, tengeri kagylókból készült karperecre és a három agyagtáblácskára, amelyeket képirásos jelek borítottak. Mellettek találtak meg egy felnőtt ember szétdarabolt, égett csontjait.

A táblácskákat helyi agyagból készítették. A jeleket csak az egyik oldalra vitték fel. Az ősi tatárlakiak írástechnikája igen egyszerűnek bizonyult; a rajzos jeleket éles tárggyal karcolták bele a nyers agyagba, azután a táblácskákat kiégették... A jelek emlékeztettek a tordas-vincsai cserepöntöredékek elfektetített jeleire. A hasonlóság sokat mond. A tatárlaki írásbeliség nem előzmény nélkül jött létre, hanem a Vincs balkáni kultúra képirásos írásbeliségének részét alkotta, amely az i. e. V. évezred közepén és a VI. évezred elején terjedt el. A Balkánon az első földműves települések még az i. e. VI. évezredben jelentek meg, ezer év elteltével pedig már egész Délkelet és Közép-Európa területén földműveléssel foglalkoztak. A fő gabonaféle az árpa volt. Az V. évezred végére megjelennek az első agyagból vert házak. "/U.o./.

A továbbiakból kitűnik, hogy a szerző szerinti "totemek" tulajdonképpen képirás-jelek. Ha összehasonlítjuk a mi táblácskáink jeleit azon rituális edényen található ábrázolásokkal, amely a Dzsemdet-Naszri ásatásoknál került elő, ismét szembetűnik a csodálatos hasonlóság, a sumer táblácskán levő első jel állatfej, leginkább kecskét ábrázol, a második skorpiót, a harmadik nyilvánvalóan ember vagy egy istenség fejét, a negyedik halat szimbolizál, az ötödik jel valamiféle építményt, a hatodik madarat. Így tehát feltételezhetjük, hogy a táblácskán ábrázolt totemek: "kecske", "skorpió", "démon", "hal", "sirgödör", "madár".

A tatárlaki táblácskák totemei nemcsak hogy megegyeznek a sumerekkel, hanem ugyanolyan egymásutánságban is helyezkednek el. Ez vajon még egy meglepő véletlen volna? Minden bizonnyal nem... a totemek hasonlósága és egymás után következése aligha véletlen. Arra a gondolatra vezet, hogy Tatárlak és Dzsemdet-Naszr lakóinak vallásos elképzelései egy közös törzsről származnak. Ehhez hasonlóan, sajátos kulcs van kezünkben a tatárlaki írásbeliség megfejtéséhez: bár nem tudjuk, mit írtak, de már tudjuk, milyen sorrendben kell olvasnunk. Ezért a felíratot meg lehet fejteni, ha az óramutatóval ellentétes irányban, a táblán található nyílás mentén olvassuk...

A jelek száma az egyes negyedekben nem nagy. Ez azt jelenti, hogy a tatárlaki táblácskákon található írás, akárcsak az archaikus sumer írásbeliség, ideografikus volt, tehát a szótagjelek és a nyelvtani mutatók még nem léteztek benne. A kerek táblácskára a követke-

zőket írták:

4 NUN KA. SA. UGULA. PI. IDIM. KARA I.

"A négy kormányzó /vezető/ Same isten, a nagyesszi nemzet-ségfő tiszteletére megégetett egyet."

Mi a felirat értelme? Ismét a már említett Dzsennet-Naszri dokumentummal vehetjük össze a táblácskát, amely azoknak a főpap-nőknek a listáját tartalmazza, akik a négy nemzetség-csoportot ve-zették. Lehetséges, hogy ilyen vezető-főpapnők voltak Tatárlakán is? De van más hasonlóság is. A tatárlakiak feliratukban Same istent em-litik, s az isten nevét ugyanugy ábrázolják, mint a sumerek.

Igy hát kik voltak Tatárlaka ősi lakói, akik az V. évezred-ben "sumerul" írtak, akkor, amikor Sumer még nem is létezett? A sumerek elődei voltak? Néhány tudós úgy véli, hogy az ős-sumerek az i. k. e. XV-XII. évezredekben leváltak az ősi Kaukázuson túl lakóktól, miköz-ben elhagyták Grúziát és Kurdisztánba mentek. Vajon hogy tudták átad-ni írásbeliségüket Délkelet-Európa népeinek?...

A Balkán ősi lakossága észrevehető hatást gyakorolt Kis-ázsia kultúrájára. Különösen jól nyomon követhető kapcsolatok a Vin-csa-Tordasi műveltséggel a kerámián található kőpirásos jelek alap-ján. Néha a vicsaival teljesen azonos jeleket találtak a legendás Trójában /i. k. e. III. évezred eleje/. Ugyanakkor megjelennek ezek a jelek Kisázsia más körzeteiben is. A vicsai írásbeliség távoli visszahangját tartalmazza az ősi Kréta kőpirása is. Egyet kell értenünk V. Titov szovjet archeológus azon feltételezőével, hogy az égi-tengeri országok primitív írásbeliségének gyökere az I. k. e. IV. évezredbeli Balkánig nyúlik vissza, s az egyáltalán nem a távoli Folyanköz befo-lása alatt alakult ki, mint ahogy azt korábban bizonyos kutatók feltételezték.

Mindenhez tudni kell: a balkáni Vincsa-műveltség létreho-zói az i. k. e. V. évezredben Kisázián keresztül behatoltak Kurdisz-tánba és Huzisztánba, ahol mintegy elő-sumerek gyanánt letelepedtek. Ebben a körzetben hamarosan kialakul az a kőpirásos, ős-elámi írás-beliség, amely egyaránt közel áll a sumerhez és a tatárlakihoz is.

Felvetődik a követhetetés: a sumer írásbeliség felfedezői -bármennyire paradoxonnak is hangzik - nem a sumerek voltak, hanem a Balkán lakói. Valójában hogyan is magyarázhatnánk meg másként, hogy az i. k. e. IV. évezred végére datált legősibb írásbeliség Sumerben e-gészen váratlanul és teljesen kifejlett formában jelentkezett? A su-merek /akárcsak a babilóniaiak/ csak jó tanítványok voltak, akik át-vették a balkáni népektől a kőpirást és továbbfejlesztették azt ék-írássá. /U. o. /.

12

Old sumer betűk	Kirral betűk	A kirral írt betűk
𒀭 D	𒀭	𒀭 P
𒀭 D •	𒀭 。	𒀭 DD oo
𒀭 𒀭 。	𒀭 𒀭 。	𒀭 𒀭 》
𒀭 𒀭	𒀭 𒀭	𒀭 𒀭

A „Scientific American”-a. fotóiról vettük a fenti képet.
amely a három szor mód (sumér, kirral, a. d. d.) feltűnése
meglehetősen hasonlít.

A fenti összehasonlító táblázat, mely Perlov idézett cikkében is megjelent /1975/, szerepel Bodiny Jós Ferenc könyvében /The Sumerian Wonder, Buenos Aires 1974/ is a 36. oldalon, jól mutatja a magyar rovásírással megállapítható megfelelőségeket. Az első vízszintes sorban a z betűnél feltüntetett sumér űs-képpel fejlődéstörténetének mindkét állapotát mutatja, a harmadik sorban ott van az Uguja jele /gy betűnél/ valamint a félkör és benne a kereszt jele mint a sumér szem szónak ékírásos /I/ formája /<Y>/ gyökere. A legalsó sorban találjuk az áldozati tüzet tartó bakot /l.b betűnél/ valamint a külső Nap képjelét /l.N betűnél/. Az olvasatban feltüntetett PI mint hangérték szerepel a t betűnél ful ill. bölcs/esség/ jelen-téssel.

Biztos, hogy az írás fejlődését sokkal szélesebb távlatban kellene vizsgálnunk, hiszen ennek alapján tudunk fogalmat alkotni a beszéd, a nyelv, az ember gondolkodás fejlődéséről is. Biztos, hogy a tudósítások egyes tulzáseit lenyesve az ókor sok meglepő szakmai tudásáról, mesterfogásokról, kohóipari, vegyipari eredményekről van már eddig is ismeretünk. A sumerek fejlett csatornaépítési, torony- ill- vár- és házépítési tudással érkeztek a Folyamközbe. Az edények, házi felszerelések, eszközök, szerszámok, butorok, nyílászáró szerkezetek, a kilincs, saru, zár, vízemelő, csillipek stb. azt mutatják, leleményes kézügyességük, szellemes találékonyságuk hosszú idők tapasztalati tudásának alapján épült fel /V.8.: Bobula Ida: Sumerian Technology az Annual Report Smithsonian Institution 1959” c. kötetében/. Az őz történt meglepő felfedezéséről Alexandr Gorbovszkij /Ország-Világ, 1976/ tudósít.

ELŐSZÓ

Az asszirológiával kapcsolatos munkához szükséges eszközök egyre növekvő száma és ezek legnagyobb részének beszerzési nehézsége arra indított, hogy a tanulóknak és szakmabeli kutatóknak olyan kézikönyvet bocsássak rendelkezésére, melyben sűrített formában megtalálhatják az akkád írásos szöveg olvasásához szükséges fölvilágosításokat.

Nem akarom azonban egyáltalán azt, hogy valaki félreértésben legyen azokat a határokat illetően, melyeket ennek a munkának a számára szándékosan megsabtam. Mert ez a jelek fejlődésének csak lényeges lépéseit adja és csak azokat az ideogrammákat (szó-, helyesebben szótagjeleket) tartalmazza, melyeket az akkád írnokok általában használtak. Ezért, noha azok bizonyos részleteit tökéletesíti vagy kiigazítja, nem tudja helyettesíteni sem Ch. Fossey: "l'Évolution des Cunéiformes", sem Deimel vagy Howardy szótagjelek szótárai c. műveket. Azokat a pontosabb meghatározásokat, melyeket kötelességemnek vettem fölemlíteni, a hangtani értékek alkalmazási adatait vagy a szótagjelek sajátosságait illetően, csak tisztán jelzésként szabad fölhasználni: vagyis ez az érték kerül legsajátosabban fölhasználásra ebben a korban és ilyen szótagjel előszeretettel szerepel az ilyen fajta szövegekben. Részletesebb megkülönböztetés, úgy vélem, több nehézséget okozott volna mint hasznót. Ahhoz tartottam magamat, hogy ez a kézikönyv mindenekelőtt világos és gyakorlati legyen, minden jel számára az olvasó csak egyet választhasson a neki szükséges fölvilágosítások összességét figyelembe véve.

Elgondolásom szerint ez a kézikönyv eredetileg bizonyos mértékig kiegészítésül kell, hogy szolgáljon annak a Szótagjegyzéknek új kiadásához, melyet Fr. Thureau-Dangin szerkesztett. Az ő Homofónok (Azonoshangzások) műve megjelenése óta különböző tudósok nagy számú új értéket javasoltak: szükséges volt nemcsak ezek rendszeres osztályozása, hanem ezek helyességének igazolása is. Ez az a feladat, amelyre a kiváló asszirológus szentelte magát lelkiismeretességével és hozzáértésével, mely őt jellemezte. Sajnálatos módon a halál nem engedte meg neki, hogy ezt bevégezze.

Ennek a kézikönyvnek a teljessége érdekében kötelező voltam annak az értéknek, melyet Thureau-Dangin fűzött egy rendszer fönntartásához, melynek sikerült a sumerakkád átírásokba olyan szabatosságot és világosságot vinni, ami minden tudományos munkában nélkülözhetetlen.

A kérdésnek ezt az oldalát annál kevésbé hanyagolhat-

tam el, mert néhány tudósnál bizonyos elégedetlenség jelentkezett az átírás szabályaival szemben, melyek szerintük túl szigorúak voltak. Nehézményezték ugyanis, hogy ezek a szabályok elleplezik bizonyos nyelvjárási írásmódok sajátos arculatát. Ez a kritika, úgy érzem, nem állja meg a helyét. Bármiben is áll a nyelvjárás, az írás föltárja mind a puszta írásmódnak, mind a hangtannak a tényeit. Sőt Thureau-Dangin rendszerének ésszerű alkalmazása pontosan megengedi az ilyen megkülönböztetést, föltéve, hogy az átírás maga adja meg az elindulást a jelenségek két rendjét illetően. Az írásmód pontatlansága csak a kiejtés visszautasítását árulja el. Ami azt a nehézséget illeti, mely csupán anyagi természetű és amit jelenthet a néha terjedelmes megemelt számjelzések alkalmazása, ez nem látszik felülmúlni annak az átírásnak előnyeit, mely pontosan tükrözi az eredeti ékírást.

Bármiként is álljon a dolog, tartoztam az eltávozott Mester emlékének, hogy folytassam, ugyanabban a szellemben, melyben ő dolgozott, azt a művet, melyet ő lényegesen tartott tanulmányaink előrehaladása érdekében. Köszönettel tartoztam kortársaimnak és barátaimnak Nougayrol és Jestin uraknak a fenntartás nélküli ragaszkodásukért, mellyel engem segítettek és azért a részvételükért, melyet szívesen vállaltak az igazolás hálátlan munkájában, melynek azok a jegyzetek, amik a jegyzékemet követik, alkotják bizonyító darabjait.

Ezt a kézikönyvet, melyet először saját tanítványaim használatára terveztem, sokkal szélesebb hallgatóság is igényli. Mégis azt kívánom, hogy ez maradjon meg az ő számukra hűséges vezetőnek, "tanuló társnak", aminek eredetileg szántam.

René LABAT
Párizs, 1948. január.

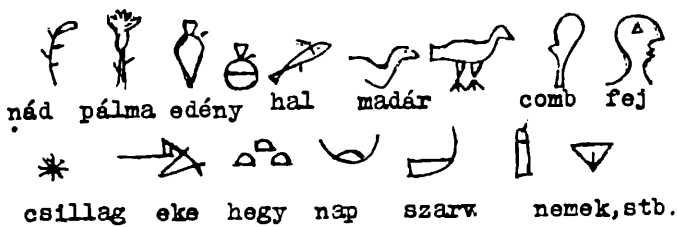
BEVEZETÉS

I. A jelek eredete és fejlődése

Az ékírás a legjelentősebb írásrendszer, amelyet az ókorban a Közel Keleten használtak. Neve a jelek alakjából származik, melyek az első orientalisták /keletkutatók/ által ismert szövegekben, úgy látszott, hogy szegekből vagy ékekből, ill. ilyen alakú elemekből vannak összetéve. Később, a sokkal régibb okmányok felfedezésével kitűnt, hogy az írásnak ez a formája nem volt elsődleges, hanem ellenkezőleg, fejlődésének végső formáját jelentette. Mégis a hagyomány alapján folytatólag használták ezt a kifejezést: ékírás a rendszer egészére.

Dél-Mezopotámiában a sumerek találták fel időszámításunk kezdőpontja előtt mintegy 3500-ban és ezt követően jelentős sikereket ért el. Három évezred folyamán használata elterjedt fokozatosan egész Elő-Ázsiában Elántól Kappadóciáig és Ürményországtól Egyiptomig. Ezeknek a tájaknak minden népe azt mint a mezopotámiai művelődés szállítóját ismerte. Egyesek, az akkádok, hurriták, az ó-elámiak, Hittiták stb. saját nyelvük átírására használták, mások, a kánaániak, elámiak, perzsák stb. azt átalakították és leegyszerűsítve a saját használatukra új írásokat alkottak belőle.

Az Uruk-ról elnevezett korszakban /Kr. előtt 3500 körül/ jelentek meg a sumerek által írt első okmányok. Az írás akkor nagyon kezdetleges volt, valódi rajzokból volt összetéve, piktogramokból /képjelekből/, melyek maguknak a tárgyaknak a képét ábrázolták:

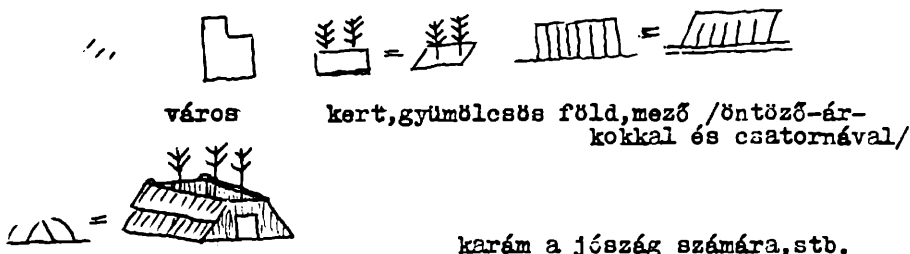

Ez a rajz mindenesetre vázlatos, de a vázlat a szemléletesség területén marad. Így van ez például akkor is, amikor az írók egy állat fejét rajzolja le, magának az állatnak a helyébe:

eb sertés számár ökör bika róka, stb.

Bizonyos jelek vonásai hagyományos jellegű mutatnak, mely megtalálható a korabeli vagy azt közvetlenül megelőző képi művészetben, ilyen a kéznek a rajza, a távlat hiánya, a térbeli kép síkra vetítése:

karám a jószág számára, stb.

Ezek mellett a közvetlen ábrázolások mellett a sumer írásbeliség bizonyos számú ún. "utaló" összetételeket /"évocatrices"/ is alkalmazott: tojás egy fekvő szárnyas mellett sugallta a létrehozás jelentését, vonalak egy félkör alatt utalt a sötétségre, mely az ég boltozatából esik le, és ennél fogva az éjszakra és a feketére. Még elvontabb módon: két párhuzamos vonal jelezte a barát és a barátság gondolatát, két egymást metsző vonal a különbözőséget és az ellenségekedést, stb.

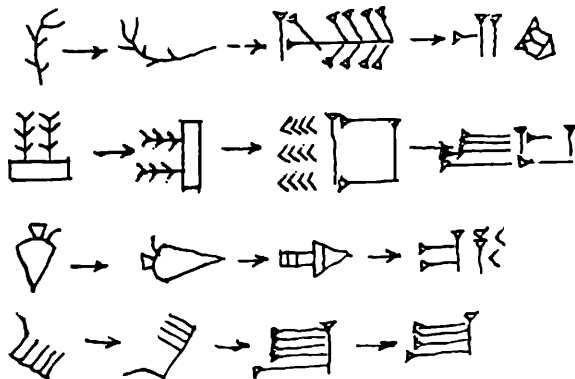
Sokáig azt hitték, hogy bizonyos jeleket tulterheltek sok vonalkával való elhalmozással, hogy jelezzék annak a gondolatnak megerősítését, melyet ezek a jelek kifejeztek. Ezért a tévedésért maguk a sumerek és az akkádok voltak felelősek, akik e-

zeket a jeleket "gunu" /nyomaték/ névvel nevezték, az egyszerű jelek mellett, amelyekből - úgy látszik - eredtek. A valóságban ezek kezdetben különálló jelek voltak, melyekben a rajzi nyomaték eredeti részletet ábrázolt: sajátos jelleget, hálnak az ikrászását, erezetet, fejfödőt stb.

Ellentétben azzal, ami megtörtént például az egyiptomi hieroglif rendszerrel, a sumer képjel-írás nem maradt változatlan. Elég gyorsan megváltozott és a kezdetleges rajzok lassanként felismerhetetlenné váltak. Ugy látszik, két ok támogatta ezt a fejlődést. Először, az irnokok által használt anyag. Mezopotámiában a kő ritka és a pergamen megőrzése nehéz. Írásra főként agyagtáblácskákat használtak. Sőt a friss agyagon nehéz volt a pontos és kanyargós vonalak másolása és különösen a kezdetleges képjelek görbéié. Továbbá az íróvessző, amikor jobbról balra és alulról felfelé érintette az agyagot zavaró horzsolásokat okozott. Az irnokok tehát megkísérelték a rajz körvonalainak szakaszokra és szeletekre való széttörését, de még megelégedtek a felülről lefelé és balról jobbra haladó bevésésekkel, akár tervszerűen, akár mellékesen. Nyilvánvaló, hogy a kő nem jelentett ugyanolyan nehézségeket a kőfaragó vésője számára, a kőfelirat mindig is jobban ragaszkodott a hagyományokhoz, mint az agyagra írás. De annak a károsodásnak az árán, hogy hamarosan érthetatlenné vált, fokozatosan meg kellett hajolnia a folyó írás új formái előtt.

Egy második ok - az olvasmány irányának a változása - kellett, hogy egyébként is meggyorsítsa ezt a fejlődést. Ha a klasszikus ékirást szabályszerűen balról jobbra olvasták, a legrégebbi emlékművek egészen más szokást bizonyítanak. A Keselyűstálén például az írás vízszintes szalagokba van beosztva és amikor folyamatosak ezek, akkor jobbról balra és felülről lefelé olvassandók. A még felismerhető tárgyak is természetes helyzetükben jelennek meg: a növény vízszintes alapon, az edények a talpukon, a növények állva. Ez az elrendezés elég sokáig megmarad a kövön, megtalálható Hammurapi törvénykönyvében és némely későbbi legendában. Az agyagon egész más volt a helyzet. Némely szöveg kétségtelenül őrizi a régi szokást, de ezek ritkák, és már nagyon korán, a Fara kor-

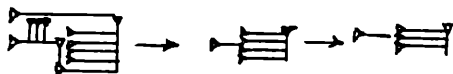
szaktól, az írást már vízszintesen olvasták és balról jobbra. Ebből következett, hogy a tárgyak fokozva látnak ábrázolva, egy negyed körrel balra forgatva: így eldőlvé kevésbé kifejezővé váltak és ennél fogva sokkal fogékonyabbakká váltak bizonyos szabályozás számára:

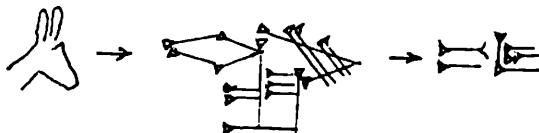
Amikor az akkádok a sumerektől átvették az írásrendszerüket, amögött már több százados fejlődés állt. A kezdetleges rajzok a legtöbbször felismerhetetlenek voltak és a jeleknek csupán jelképes értelmük volt és az írás változása is hangsúlyozottan sokkal nagyobb egyszerűsítés irányába haladt. Mindamellett ennek a fejlődésnek a folyamata nem volt egyforma. A többé kevésbé gyors átalakulás időszakára az egy helyben való topogás korai következtek, vagyis a régieskedő visszahanyatlások. A két akkádi etnikai csoport, az asszírok és a babilóniaiak egymástól különállóan fejlődtek, számos érintkezésük és a babilóniaiak javára szolgáló talnyomó befolyás ellenére..

Itt nincsen szándékunkban tanulmányozni a sumer jelek átalakulását. Csupán megjegyezzük, hogy a kezdetleges rajzok széttördelése folyamán megsokszorozták a vonalakat és az ivdarabokat, mielőtt vállalkoztak volna az általános egyszerűsítésre. A jelek egyszerűsítésének a gondja az akkádoknál marad a főszabály. Anélkül, hogy a törekvések részleteibe mennénk, amely irányította ekkor az írás fejlődését, megjegyezhetjük, hogy ez a törekvés a fejlődést abba az irányba vitte, hogy

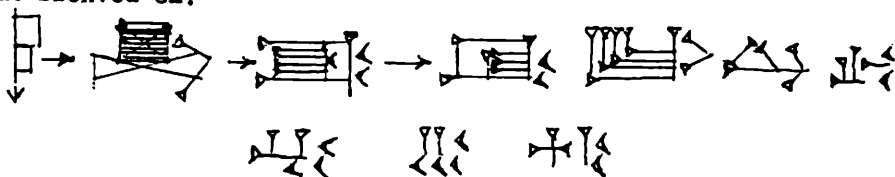
- 1/ csökkentse az ékejelek számát miközben kialakította az egyes jeleket:

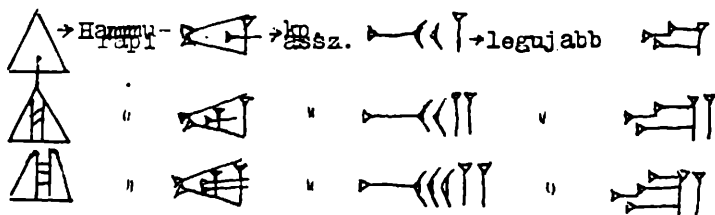
2/ szabályozza a jel általános alakját visszavezetve annak főbb elemeit párhuzamos, vízszintes vagy merőleges vonalakra:

3/ a jelnek megszabja a "személyiségét" elemeinek egy jellegzetes részével, amely állandó marad vagy legalábbis pontosan felismerhető, míg a jel többi része ötletszerű esetleges módosításokat szenved el:

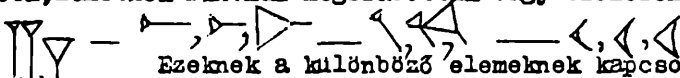
4/ bizonyos mértékig jel-családokat alkosson, ami néha véletlen hasonlóságon alapul, ami azonos formát szab meg:

Egy általános szempontból az asszír jel szabályosabbá, négyszögletesebbé, merevebbé igyekszik válni, a lehető legjobban kiküszöbölve a mellékes vonalakat a párhuzamos ékelek javára. A babiloniai jel ezzel szemben hajlékonyabb, finomabb marad, bizonyos kisebb elemek mozgalmasságot, a viszonylagos szármak és formának bizonyos szabadságát őrzik meg. Húságesebb is marad a régi jel általános vonalához:

Hasonlóképpen téves volna feltételezni, hogy egy adott korszaknak egy szigorúan és általánosan érvényes írásmód felel meg. Nem szabad elfelejteni, hogy az agyagon az ékírás folyóírás, az egymást követő szövegek jelei ritkán tökéletesen hasonlóak. Minden írnoknak meg van a saját "kezevonása", mely többé vagy kevésbé gondos, többé vagy kevésbé akadémikus.

A klasszikus korban az ékjelek egyszerű elemekből tavódnak össze: függőleges, vízszintes, ferde jelek, melyeknek fejei a részleteket illetően, az íróvessző nyomását követően, lehetnek finoman megszabottak vagy szélesen kiterjedők:

Ezeknek a különböző elemeknek kapcsolódása minden jelnek sajátos szerkezetet ad. Megkülönböztetendők:

- 1/ az egyszerű jelek an, la, ki, ša, stb.
- 2/ a kettőzött jelek ai, lah, stb.
- 3/ az összetett jelek, melyek két különböző jel egymásba kapcsolódása útján alakulnak ki:

- "enná" száj + kenyér/
 "inni" száj + viz/
 "könnyek, sirni" / viz + szem/
 "növényi olaj" / olaj + fa/ stb.

- 4/ a bonyolult jelek, vagy "gunugitott" jelek, vagyis olyanok, amelyek mellett gunu áll. Az akkád korszakban a gunu csupán írás-elem volt, mely nélkülözött minden valóságos jelentést és önmagában véve nem volt önálló léte.

A gunu általában három vagy négy vízszintes vonás alakjában jelentkezik, vagy két-három függőleges vonalból áll, vagy három ferde fejből egy ékjel fejn, vagy végül három ékjel-fejből:

	gunu a		jelhez		gunu a		jelhez
	"		"		"		"
	"		"		"		"
	"		"		"		"
	"		"		"		" stb.

Meg kell jegyezni, hogy az akkádok nem őrizték meg valamennyi gunusított jelet, mely a sumer írásban megvolt, és ~~beleolvadt~~ az egyszerű jelbe, és a babilóniaiak sokkal nagyobb számban tartották meg azokat, mint az asszírok, és végül, ez a két nép nem mindig ugyanazon a módon jelezte a gunut:

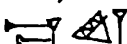
asszír

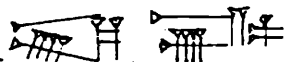
»

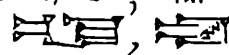
»

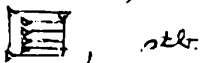
babilóniai

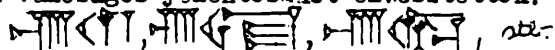
»

»

5/ Az összetett és a bonyolult jelek között lehet helyet biztosítani bizonyos jeleknek, melyek a nun / elemmel vannak megerősítve, melyek továbbá kétségtelenül független létével és értékkel rendelkeznek, de, úgy látszik, az összetételekben minden valóságos jelentésüket elvesztették:

6/ Kezdetben az ékírást jeleket egyiket a másik után különállóan írták le. Mégis szórványosan találkozunk néhány jel-kapcsolattal /ligaturával/. Ezek azonban ritkák és főként alacsony korokban és jól meghatározott kifejezésekben:

óbab-
lóniai , (=   d_{en})

 , (=   a-na *felé*)

kp. asz-
szír (=   i-na *ben, ben*)

sze
leu
cida (=   mârû *há^m fia* *utkinek*), *stb.*

 (=   mârû *há^m kánya* *utkinek*), *stb.*

  (=   mârû *meš^m há^m fia* *v. pl.*)

 (=   *kaspu^m ezüst* *előre való*) *stb.*

II. A jelek értéke

Mint hogy a sumer írás lényegében "fogalomírás" volt, vagyis minden jel egy kép lévén, abban egy meghatározott értelmet hordozott; ehhez az alapvető értékhez csatlakoztak a leszármazott jelentések, rokon jelentések vagy rokonértelmű szavak /szinonimák/

jelentése "száj", de "beszéd", "fog", "beszélni",

"kiáltani" is, stb. "ég" és "isteni", stb.

Ezen jelentések mindegyikének természetesen megfelelt egy külön szó:

: KA száj, IN IM beszéd, ZU fog, DUG4 beszélni, GU kiáltani;
 : AN ég, DINGIR isteni ^{1/}

Mindamellet a sumer fogalomírás-rendszer kevésbé volt szigorú, mint például a kínai írás. Már egy bizonyos hajlandóságot mutatott a fonetizmushoz /hangíráshoz/, vagyis a jeleket mint egyszerű hangokat és nem mint szavakat törekedett alkalmazni. A fő okok egyike, mely a tiszta fogalomírás feljegyzésének ezt az elvét háttérbe szorította, kétségtelenül az a törekvés volt, hogy bizonyos szövegek értelmét szabatosá tegye világosan kifejezve ezzel a mondat nyelvtani szerepét, mely az első feliratokban, melyek még kezdetlegesek voltak, szigorúan véve ki nem fejezett maradhatott. A prefixumok /előképzők/, szuffixumok /utóképzők, ragok/ és infixumok /belragok/ nem feleltek meg világosan egy meghatározott jelnek sem. Hogy ezeket jelezni lehessen a homonímia /azonos alakú, de különböző jelentésű szó/ kibuvójához kellett folyamodni, vagyis ezeket pótolni olyan jelekkel, melyeknek, eltekintve az értelmétől, ugyanaz a kiejtésük volt. Így az AN igei előképző hangtanilag kifejezhető volt jellel, mely, mint láttuk, az "ég" jelentésben AN-nak volt kiejtendő.

Amikor az akkádok kölcsönvették a sumerektől az ő írás-rendszerüket, olyan írással találták magukat szemben, mely nagyobb-részt kétségtelenül fogalomírás volt, de már el volt kötelezve a fonetizmus irányában. Ezt a hajlandóságot a fonetizmushoz az akkádok még jobban nyomatékosták, anélkül, hogy lemondtak volna bizonyos jelek fogalomírási használatáról. Erre ők természetesen hajlandók voltak amiatt, mert az ő nyelvük, flektáló /hangzováltoztató/ és si-

^{1/}A szokásnak megfelelően itt és a következő lapokon a sumer szavakat nagy betűkkel írjuk, az akkád szavakat folyamatosan és aláhuzva. Az ékezetek és a számok osztályozást jelölnek, lásd később.

mulékony lévén sokkal kevésbé volt alkalmas, mint a sumer, mely agglutináló /ragozó/ és merev, a fogalomírás játékos megközelítéseire. Annál nagyobb szabadsággal tették ezt, mert a jelek értékei, melyek a sumerben szavakat jelentettek, az akkád fül számára csupán egyszerű hangok voltak.

Az írásnak az egyik nyelvből egy másikba való átvétele mindazonáltal több problémát vetett fel. Biztosan nema fogalomjelek alkalmazása terén. Elég volt az akkádban az ilu "istenti" jel által sugallt tárgyat vagy jelet ill. fogalmat olvasni a /sum. DINGIR/ helyett, hû "száj"at a /sum. ZA/ helyett, kašadu "megfog, megtámad" a /sum. KUR/ helyett, a szöveg által kívánt nyelvtani alakba helyezve a szót. A szótár megszerkesztéséhez azonban, vagyis a nyelvüknek megfelelő hangtani értékek elegendő számban való biztosításához az akkádoknak kettős nehézséggel kellett megküzdeniök:

elsősorban kitűnt, hogy a sumer anyag egyszerre nagyon szegény és gyakorlatilag használhatatlan értékekkel volt zsufolva. Nagyon szegény volt abból a tényből kifolyóan, mert szókészlete egyszótaguakból állván nem volt változatos és sok azonos alakú, de különböző jelentésű szavakból állt / A "viz", Á "kar", A₅ "helyezni", Á₆ "tiz", stb., KU "helyezni, alapítani", KU "enni", KU "tisztának lenni", KU₅ "elvág", stb./; a bőség viszont csak látszólagos, minthogy minden esetben ezeknek a homofon /azonos hangzású, de eltérő jelentésű szó/értékek közül pusztán egy is meg tudott felelni az akkádok számára, hogy a szóbanlevő szótagot átírják /a, ku, stb./. Egyébként a kétszótagu értékek, mint pl. BULUH, LAGAB, DINGIR, stb. és még inkább a még súlyosabb értékek valójában használhatatlanok voltak, akár azért, mert ezek nagyon kivételesen kerültek használatba, akár mert nyilvánvalóan összeférhetetlenek voltak a szemita szó szerkezetével. A nagyobb kényelem okából az akkádok tehát az egyszótagu értékekhez tartották magukat és elhagytak sok azonos hangzású, de eltérő jelentésű értéket. De az így rendelkezésükre visszamaradt anyag elégtelen lévén különféle eljárásokhoz kellett nyulniok, hogy azt megszorítsák és a szükséges változatosságot és hajlékonyságot biztosítsák;

a másik nehézség, melyet le kellett győzniök az ak-

kádoknak, más szempontból adódott. Abban a tényben gyökerezett, hogy hangtani szempontból a két nyelv észrevehetően különbözött egymástól. Az akkád bizonyos hangjai nem léteztek a sumerben, és megfordítva. Az alábbi táblázat lehetővé teszi, hogy számba vegyük ezeket a különbségeket.

Mielőtt azonban Labat táblázatát közölnénk, bevezetésként álljon itt Aistleitner József Héber nyelvtanában közölt táblázata a héber hangokról és azok osztályozásáról /14.1./.

A héber nyelv mássalhangzóí:/hangok/

	ajakn. labia- lia	fogközh. interden- talia	fogh. denta- lia	foghush. alvsola- ria	torokh. palata- lia	hátsót. velaris	gégeh. larin- galia
zöngétl.	ḵ p(h)	-	ṭ t(h)	ṭ t	ḵ k(h)	ḵ k	ḵ ' ,
zöngés	ḵ b(b)	-	ḵ d(h)	-	ḵ g(h)	-	-
zöngétl.	ḵ f	ḵ ē	ḵ ṣ, ṣ ^h	ḵ ṣ	ḵ ḵ	-	ḵ ḵ
zöngés	ḵ ḵ	ḵ ḵ	ḵ ḵ	-	ḵ ḵ	-	ḵ ḵ
szonorák, liquidák: ḵ m, ḵ n, ḵ l, ḵ r emfatikus ḵ, ḵ, ḵ							

Labat táblázata a sumer és akkád hangokról /15.1./:

mássalh. oculusiv { exploziv sonor. zöngés néma zöngéttlen emfat. spiráns { szifflant sonor. zöngés néma zöngéttlen emfat. likvid. orrh. szájh. fél mag.	sumer					akkád				
	labial.	inter- dent.	dent.	prepa- latal.	palat. velár.	labial. al.	dent. al.	pre- pal.	pal. vel.	
{ sonor. zöngés néma zöngéttlen emfat.	b		d		g	b		d		g
	p		t		k	p		t		k
			-		-			ṭ		q
{ spiráns { szifflant sonor. zöngés néma zöngéttlen emfat.			z	(ṣṣ)			z	ṣ		b
			ṣ, -	ṣ	ḵ		ḵ	ṣ, ṣ ^h	ṣ	
			-	-			ṣ			
likvid. orrh. szájh. fél mag.	m		n	(mṣ)		m		n		
				ṣ, l				ṣ, l		
						w			y	

magánh. a, i, u, e (á, é, ö, ő, ü, ű) előd. a, i, u; másode
gégeh. ,

Jegyzetek a kiejtéshez: ' záró hangalak vagy hangrés-bevágás, hangürt jelez /mely eltűnni törekszik/, úgy ejtendő ki, mint a németben a hangsúlyos vagy szigetelő magánhangzók /be'achten/ vagy a franciában a "j'en ai'un" -ben. - g, mindig kemény /a francia gare/. - Az emfatikusok /t, q (néha k-nak írva), s/ jellemző rájuk egy gégejelenség /hirtelen megállás a kirobbanás után?/, mely kíséri a szájüregben végbevitt tagolást. /Lehetséges, hogy az s affrikáta lesz /zár-réshang/: kš/. - f, néma fogközhangzó, mint az angol th a "thing"-ben. - s, mindig kemény, mint a franciában a sur. - é, jésített s. - š, kiejtendő, mint a francia ch /chat/. - h, kiejtendő, mint a német ch a beachten-ben. - z, kiejtendő, mint a francia zone-ban. - s, vö. emfatikusok. - w /u/, mássalhangzós ou / francia ouate/. - y /i/, mássalhangzós i / a francia yeux/. - u, kiejtendő: ou. - e, kiejtendő é.

A legrégebbi szövegek óta bizonyos akkád hangok csupán csökevények voltak a gyors átalakulás útján: ʔ />š/, é />s/. - A fél-magánhangzók: w és y igen korán hajlamosak voltak a megsemmisülésre, hasonlóképpen a könnyű gége-mássalhangzó: ' gyakran eltűnt a kiejtésben.

Bizonyos korszakokban, némely occlusiv /zárt ?/ spiránsná vált: b → t vagy w; k → h; ʔ → s; t - s /jegyezzük meg ezt a kiejtést b, k, t, t - vö. a héber begadkefat mássalhangzókat, melyek pont nélkül spiránsok!/.

Jóllehet az írás nem őrizte meg a nyomait, nem lehetetlen, hogy az akkád ismert néhányat a többi gégehangok /h, h, k/ vagy hátsótorokhangok /g/ közül, melyek a szemitában közösek.

Az utóbbi /Labat/ két oszloprak egybevetéséből lényegében következik:

1/ az akkád nem talált a sumer írásban semmit, ami megengedte volna neki, hogy pontosan átírja az emfatikusokat: t, s, q;

2/ az ő hat spiránsának vagy rokonainak z, s, é, š, š, f számára nem rendelkezhetett mással, csak azokkal a jelekkel, melyek a három sumer hangot: z, s, š jelölték.

3/ végül is meg kellett elégednie az egyetlen sumer h-val, hogy leírja a ' és h hangokat /talán a' és h hangokat is/.

Ezek kétségtelenül kényelmetlen hiányosságok, de ennek fontosságát nem szabad tulozni. Az, aki saját anyanyelvén olvas vagy ír, nagyon is megelégedhetett egy bizonyos megközelítéssel a nyelv írásrendszerét illetően^{1/}: az írás sugallja a szavakat, még inkább akkor, ha a valóságban nem adja meg azokat. Így magyarázható, hogy kezdetben az akkádok csak a legkisebb újításokra szorítkoztak és leggyakrabban megelégedtek a sumer anyag lehető legjobb elrendezésével. Az emfatikusokat illetően, azokat egyszerűen átírták, a kezdőhangzót^{2/} véve figyelembe, akár a zöngés, akár - sokkal ritkábban - a zöngétlen megfelelővel:

du/tù, di/ti, ga/qá, za/qa, zi/si

ki/qí, kn/qú

A véghangot illetően, a kérdés nem vetődött fel, mert, megengedve /l. alább/, hogy a végső mássalhangzó megkülönböztetés nélkül lehetett zöngétlen vagy zöngés, elég volt nekik, hogy megadják az emfatikus olvasás lehetőségét: ag/ak/aq, ad/at/ať, az/as/ať, stb.

A spiránsokat illetően, azokat a következő módon osztották fel:

z, s, š a sumer z -vel került átírássra

š " š -el " "

š, š " s " " "

végül nem láttak semmilyen nehézséget abban, hogy a sumer h egyszerre fedte az ő h és ' hangjukat /amit ők réha mégis jeleltek egy ritka magánhangzóval/.

Alkotó erőfeszítésük fő eredménye az első nehézség megoldásában áll, mely a megtisztított sumer szótagtár szegénységéből és hajlékonyság-hiányából eredt. Hogy hiányosságukat orvosolják,

1/ Így van az, hogy a sumer maga sohasem érezte annak szükségességét, hogy külön jeleket alkosson az a, o, ő/?/, ü/?/, g/?/, ŋ, z számára. Vö. hasonlóképpen a franciában, gifle/gare, car/circ, homme/nache, stb.

2/ Jól értsük, itt egy hangértéknek kezdő /vagy végső/ hangzójáról van szó és nem egy szóéról.

az akkád írnokok különféle eljárásokhoz folyamodtak^{1/}:

1/ mint hangtani értékeket alkalmazták az akkád fogalomírás jeleit, megrögzített formában:

id a jel /oldal"/ helyett, akk. idu

is a " /"fa"/ " akk. isu

el a " /"tisza"/ " akk. ellu, stb.

2/ egy hangtani legyező lehetősége:

uh adja az ah, eh, ih /, stb. megszületését, lehetőséget biztosítva rá. A folyamat különösen termékeny volt az i-ben levő sumer értékek i-re és e-re történő kettéosztására: ri>re, li>le, di>de, stb.

3/ a zöngés és zöngétlen felcserélése:

a kezdőhangban: ba>pá, bi>pí, ti>dí, tu>dú, da>tá, stb.

a záróhangban: ab>ap, ad>at/ at/, ib>ip, ud>ut/ ut/, ug>uk/ uq/, lig>lik/ > liq/, dam>tám, stb.

4/ a kezdő vagy végső magánhangzó vagy mássalhangzó lekopása: si>ší, tám /<dam> ta, zum>zù / su/

wa>à, utu>tú

5/ az -m segítségével némely érték kiszélesítése, mely arra volt szánva, hogy kényelmesen lehessen átírni mimmációval /-m/ egy szónak végső hangzóját az egyes szám alanyesetében:

zum /-/, bum /, sù / / az óasszirban/.

1/ Ebben a tárgyban vö. Pr. Thureau-Dangin kitűnő oldalait "Le Syllabaire akkadien, Előszó I-III, melynek itt a lényegét adjuk.

2/ A jel alakja helyesen:

III. Az ékirásos szöveg olvasása

A/ A jelek

Az akkád írásban^{1/} egy jelet lehet olvasni hangtanilag vagyis mint egy egyszerű hangot / kur, az ik-kur-ban, mat a sal-mat-ban, stb/ vagy mint fogalomjelet / matu "ország", sadu "hegység", stb. Ha a jelek legnagyobb része mutatja is ezt a kettős alkalmazást, közülük némelyiknek csak hangtani értéke van, mások viszont a szövegekben csak mint fogalomjelek találhatók. Ezen a két lehetőségen kívül egy ékirási jel egyaránt szolgálhat determinatívumként /szómeghatározásként/ és hangtani kiegészítőként.

1/ Hangtani értékek. Gyakran megtörténik, hogy ugyanannak a jelnek több értéke van /polifónia, többértékűség/. Viszont nem ritka, hogy ugyanaz az értéke van több jelnek is /homofónia, egyformahangzás/.

Egy jel többértékűségének több oka van. Láttuk, hogy egy sumer fogalomjel nemcsak a kezdetleges rajz által sugallt fogalmat képviseli, hanem még egy bizonyos számú kapcsolt, rokonértelmű, lezármaztatott jelentést is /poliszémia, több jelentésű szó/.

, ami a száját jelenti /KA/, felidézí azonkívül a fog /ZU/, beszélni /DUG₄/, beszél /INIM/, stb. fogalmát is. A szöveget követve, olvasható volt KA, ZU, DUG₄, INIM, stb.-nek is. Azonkívül az eredetileg különböző jelek egyetlen jelben kerülve összevonásra, természetes, hogy ez a jel önmagában véve összegyűjti az eltűnt jelek különböző értékeit: BAD > < kinvitni /< /, TIL bevégezni / < /, stb.

Még ha a sumer fogalomjelek több jelentése és bizonyos jeleknek összefoglalása részben meg is magyarázza az asszír-babilóniai szótagtár polifóniáját /többhangzás/, ennek mégis, úgy látszik, hogy a legtöbb oka maguk az akkádok által alkotott értékek sokfélesége. Így olvasható sag-nak /a régi sumer érték: SAG fej/, de sak, saq, šak, šag, saq /a sag-ból lezármaztatott értékek/-nak is, rēš /uj érték < rēšu fej/, stb.

 : hur /a régi sumer érték: KUR ország, hegy/, qur /< kur/, mat /ak-

1/ természetesen a sumerban is /Z.A./

kád eredetű érték: mātu ország/, šad /šadû hegy/, nađ^{t t} /leszármazva a mat -ból/, lad^{t t}, sad /leszármazva a šad-ból/, stb.

Az értékek egyformahangzása abból a tényből ered, hogy a nagyrészt egyszótagú szavakból álló sumer nyelv számos azonos alakú, de különböző jelentésű szót tartalmazott, melyeket természetesen különböző jelekkel adtak vissza: A viz /𒊖 /, A kar /𒊕 /, stb., AB ablak /𒁺 /, AB tehén /𒂍 /, stb., U tíz /𒌷 /, U fu /𒆪 /, U és /𒆪-𒆪 /, stb. Itt is az akkád értékek megszaporodása észrevehetően megnöveli az egyformahangzást.

Az akkád hangértékek tartalmazzák:

a/ az abc értékeit, leszüktve a magánhangzók átírására: a /𒀭 /, i /𒀭 /, e /𒀭 /, u /𒀭 /, Bizonyos korszakokban mégis megállapítható néhány két-betűs érték abc-s használata, melyekben, egyedül, a mássalhangzó számít: /i/s /𒀭 /, /u/s /𒀭 /, /i/l /𒀭 /, /a/l /𒀭 /, /u/é /𒀭 /, /i/l /𒀭 /, /i/m /𒀭 /, /é/s /𒀭 /. Pl. ia-am-ru-/i/s-il = iamrusil. Ezek a "megtört"-nek nevezett jelek az abc-s folyamat félénk változatát alkotják, amely sohasem terjedt tovább.

b/ nyitott szótagértékek: ab, ad, ir, stb., ba, da, ru, stb.

c/ zárt szótagértékek: har, mur, lih, tar, mis, stb.

d/ kétszótagos értékek, ilyen típusúak: tara, reme, para, stb./ritka értékek és alacsony korszakból/ vagy fél-fogalomirásos játék révén szerezték: sarru az isarru-ban, amat a ti-amat-ban, alu a su-alu-ban, stb., melynek használata még inkább kivételes.

Mindazok a hangtani értékek, melyeket a szótagtárak összességének táblázatai tartalmaznak, nem helyezhetők ugyanarra az alapra. Egyesek folyamatos használatban vannak, mások kevésbé gyakoriak, némelyekkel minden korszakban találkozunk, mások csak mulékony hullámként jelentkeznek.

2/ Fogalomirásos értékek. - Az akkád fogalomjelek legnagyobb része természetesen sumer alapokból ered. A szavak minden csoportja: ige, főnév, melléknév, elöljárószó, határozó, stb. írható ékírással: ⁴⁴ kašádu megtámad, mātu ország, rabu nagy, istū kívül, dannis nagyon, stb. Ezeknek a szavaknak mindegyikét olyan nyelvtani forma szerint kell olvasni, amit a szöveg megkíván. 1/ itt természetesen "kiejtésű" értendő /Z.A./.

követel: isakan a hely, aškun elhelyeztem, šakin el van helyezve, stb. šar matī az ország királya, de mat sarri a királynak az országa, stb. Megkülönböztetünk egyszerű fogalomjeleket, melyeket egyetlen jel ad meg, és összetett fogalomjeleket, melyet két vagy több jel alakít ki. Ezek között egyesek egy eredetileg bonyolult jelentést fejeznek ki nésu oroszlán, vagyis "hatalmas kutya" UR-MAH; sīsu ló, vagyis hegyi szamar ANŠE KURRA; mások, úgy látszik, ellenkezőleg, hogy elemekben minden felbontás számára visszavezethetetlenek iššaku helyettes fejedelem, stb./

Ezek mellett a szabályos fogalomjelek mellett az akkádok néha használtak ál-fogalomjeleket, megmerevedett és változatlan akkád szavakat, vagy gyököket: BAR-BAR barbaru farkas URA^{meā} urate kancák, és rejtett fogalomjeleket, a jelek teljesen mesterséges csoportja, melynek a megfelelőjét önkényesen határozták meg: ezek ritkák és egyáltalán csak a beavatottak számára fentartott szövegekben találhatók.

Bár minden fogalomjelnek kezdetben meg volt a saját személyisége, megtörténik, hogy az írnokok játszanak két jel azonos hangzásával. A sumérok sem mulasztották el alkalmazni az értékeknek ezt a felcserélését az azonos hangzású jelek között GI/N/ és GI, stb./és valóban, az asszír-babilóniai fogalomírásban meg vannak ennek nyomai. De az akkádok maguk és saját vezetőjük néha kinasználták a folyamatot. Így az anyának fogalomjelét ummu néha felhasználták az ummu "meleg" leírására; az eréšu "vágyódni" fogalomírásjelét az eréšu "művelni" -ből kölcsönzi, a rabû "megtámadni" a rabû "nagy" -tól, erépu "felhősnek lenni" az erébu "belépni" -tól; az ujbabilóniai korban šuâti "ez, ez itt" így íródik: /vagyis šu/m/âti "nevek". Néha ez a fogalomjel játék egy szónak csak egy részére vonatkozik, így a Re'indu /rêmu száralommal lenni/száma ez az írás: SIB-in-du /vagyis rê'i /pásztor/-in-du/, stb.

1/ A magyar fordítás pontosan tudja követni a szórendet: királya az országnak, országa a királynak, továbbá: szamara a hegynek. Vagyis elől áll a birtok, a nomen regens, az irányító szó, ezt követi a birtokos, a nomen rectum, az irányított szó/atatus constructus/. Z. Á.

2/ A jel alakja helyesen:

3/ Szócsoporthatározók /Determinatívumok/. - Vannak bizonyos ékírás jelek, melyeket a hangtani vagy fogalomírási értekeken kívül, melyeket felvehetnek, mint egyszerű írásos segédeszközöket alkalmaznak, hogy megkönnyítsék az olvasást. Ezek a szócsoporthatározók és hangtani kiegészítők. A szócsoporthatározók, mint a kínai kulcsok, azt jelzik, hogy mely csoportba tartoznak azok a szavak, melyeket megjelölnek. Ezek közül egyesek megelőzik a szót, mások követik. Jelenlétük nem mindig kötelező, és ha főként egy fogalomírási jellel összekapcsolva találkozunk velük, nincs kizárva, hogy egy hangtanilag irt szót is kísérnek. A magas akkád korokban lehetséges, hogy azok közül, melyek a szó elé voltak helyezve, némelyeket valóban kiejtettek /a status constructusban: awil, mât, šad, atb./, de nagyon hamar csupán csak írásos mesterfogás értékűek voltak.

a/ Előrehelyezett szócsoporthatározók. A mai átírásokban vagy zárójelben jelöljük vagy felülírt betűkkel:

∩ "egy": a férfi tulajdonnevek előtt: leggyakrabban az átírásokban m/masculin-himmemu/ vagy I segítségével: Nûz-Ištar, Bu-za-lum.

→→→ "férfi": férfi köznevek előtt /etnikai, foglalkozás nevek, stb./, sum. lû, akk. amîl; amîl bârû ördög.

↗ "nő": női tulajdon- vagy köznevek előtt és néha az elvonat /absztrakt/ előtt; az átírás akár sum. geme, akk. sinnišat, akár egyszerűen csak f. Amat-Nusku, sinnišat, išpartu fonólánnyal, f. sah-maš-tum felfordulás.

↗ "isteni": isteni tulajdonságokat jelző főnevek előtt; 1/ sum. dingir, akk. il, átírásban néha egyszerűen d: il Aššur /az isteni/ Aššur.

→→→ "hónap": a hónapok nevei előtt, sum. iti, akk. arah: arah nîšâr Nisan /hónapja/.

"csillag": a csillagok nevei előtt, a csillagállások és bolygók előtt; sum. mul, akk. kakkab, kakkab, šiltahu Sirius, kakkab, kaiaamânu Saturnus, kakkab, zîbânîtu a Mérleg.

1/ A "dingir" szónak nem "Isten", hanem "isteni" fogalom megjelölésként való fordítása megindoklását l. "A sumer hitvilág és a Biblia" c. könyben /Z.Á./.

- "város": városok nevei előtt, sum. uru, akk. ál: ál Aššur
Aššur /városa/.
- { "ország": az országok nevei előtt, sum. kur, akk. mât: mât
Aššur Asszírria.
"hegy": a hegyek nevei előtt, sum. kur, akk. šad: šad Simirra
Simirria hegye.
- "vizfolyás": folyók nevei előtt, folyamok és csatornák
előtt: sum. íd, akk. nâr: nâr Idiglat A Tigris.
- "növény, fa": mezei növények, fűvek, zöldség nevei előtt:
sum. ú, akk. šam: šam urnû menta.
- "fa" fák és fából készült tárgyak előtt: sum. giš, akk. is:
is erinnu cédrus, is kussû szék, trónus
- "nád": a nádak nevei és hajlékony szárazból font tárgyak
előtt: sum. gi, akk. qan: qan hinnu káka-fajta, qan pisannu
kosár, qan burû gyékény, fonat /nádból/.
- "kő": kővek és kőből való tárgyak nevei előtt: sum. zâ,
akk. aban: aban uknû kő /lapis/, aban narû aztélé /feli-
ratos kőlap/.
- "réz": a különféle rézfajták és rézből készült tárgyak
nevei előtt: sum. urudu, akk. erî: erî zarinu orichalque
/?/, erî tangusu kis lábas /rézből/.
- "ruha, anyag": ruhadarabok nevei előtt, sum. tûg, akk. subat:
subat nahlaptu ing.
- "bőr": bőrből való tárgyak előtt: sum. kuš, akk. mašak:
mašak nâdu tömlő.
- "edény": edények és tartályok nevei előtt: sum. dug, akk. karpāt
karpāt agubtû áldévinztartó, karpāt adaguru korsó.
- "hús": húsok és testrészek nevei előtt: sum. uzu, akk. sîr:
sîr imittu lapocka, stb.

Van még néhány szócsopórt-meghatározó, mely valójában úgy tekinthető, mint a fogalomírásjel része és ezért nem igényli a különleges jelölést az akkád fordításban. Ezek: Gyapju/szövet/
/sum. Sû, akk. šipâtî/, hajó /sum. KA, akk. eleppu/, fonott tár-
gyak /sum. SÂ, akk. riksu/, számár, négylábú /sum. ANŠE,
akk. imêru/, juh, ürü, aprómarha /sum. UDU, akk. immeru/.

b/ Hátulálló szócsoporthatározók.

Ezek magukban foglalják a valóságos szócsoporthatározókat:

- "hal": a halak nevét követi /sum. KU₆,akk. nūnu/.
 "madár": a madarak nevét követi /sum. MUŠEN,akk. iššūru/.
 "föld": a tájak neveit követi /sum. KI,akk. iršitu/:gyakran kettősen kerül alkalmazásra az előrehelyezett māt szócsoporthatározóval: māt Aššur ki Asszíria.
 "zöld növényzet, kert": a hüvelyes vetemények neveit követi/sum. ŠAR/:néha kettős alkalmazásra kerül az előrehelyezett šam szócsoporthatározóval.

Ezek a szócsoporthatározók is tekinthetők a fogalomírásjel részeinek és rendszerint nincsenek megjegyezve a fordításban ill.átírásban,kivéve a ki-t,melyet a hagyomány alapján megtartanak a tájak megnevezése után.

- Nyelvtani szócsoporthatározók:

- "többesség" /sum. MEŠ/,többesszámot jelez.
 "többesség" /sum. ME/,többesszámot jelez.
 "teljesség" /sum. HÁ/,többesszámot jelez.
 "egy/és/ egy" /sum. DIDI DILI-DILI/többesszámot jelez.
 "kettő" /sum. MIN/,a kettősszámot jeleli.
 /sum. KAM/ követi a számok nevét.
 /sum. KAM/,ua.
 () /sum. (TA) -AM/ az osztó számneveket követi.

Ezek a szócsoporthatározók lévén csak sumer kifejezések eszközei olvíleg csak a fogalomírásjeleket érinthetik és nem kell azokat átírni,minthogy az akkád az ő hajlításaiival fejezi ki a nyelvtani jelentést,amire azok utalnak: LU^{meš} = amílú "az emberek",SU² = qata/n/"a két kéz",stb.Mégia,talán a szabatosságnak talán felesleges gondosságából,a szerzők többsége jelöli ezeket átírásában:amílú^{meš},qâtâ²,stb.Mindenesetre meg kell jegyezni,hogy a számnevek számára a sumer kifejezés UD-I-KAM "első nap" nem kerül ilyen formában fordításra: ūnu-l-kam,hanem tőszámmal kell fordítani /ūnu/mahrû,vagy a tőszámnévvel az esetnek megfelelően.

4/ Hangtani kiegészítők. - Egy jel különböző fogalomírás jele értékeinek kiválasztását megkönnyítendő,a szavaknak szokásuk

volt hangtani kiegészítők segítségével a szó utolsó mássalhangzójának pontos meghatározása. A leggyakrabban ez a mássalhangzó egy eset- vagy más ragnak a hordozója volt. Így ∇ , mely egyszerre jelentett DINGIR, istenit és ANT, eget, ∇ -RA nem volt olvasható másként mint DINGIR-RA, míg ∇ -NA ezt az olvasatot követelte: AN-NA. Az akkádok megőrizték a hangtani kiegészítők használatát, jóllehet azokat kevésbé rendszeres módon alkalmazták. Így ők nemcsak a fogalomírásjelet tudták meghatározni jellegét illetően, hanem annak utolsó szótagja olvasását is szabatosan megjelölték. Minthogy a \llcorner jelnek fogalomírásjel értéke sadu hegy, matu ország, kasadu megtámadni, ha ezt írták: $\llcorner \llcorner \llcorner \llcorner \llcorner \llcorner \llcorner \llcorner$, világosan jelezték, hogy sorjában ezt kellett olvasni: sadu^u, mâtim^{tim} /vagy mâtâtim^{tim}/, ikšud^{sud} /vagy akšud^{sud}/, akassad /vagy ikassad^{ad}/, stb., ha a szöveg megengedte a választást a különböző lehetőségek között.

Néha a hangtani kiegészítő, ahelyett, hogy követné, megelőzi a fogalomírásjelet; ebben az esetben a szónak a kezdete az, amit az írnok pontosan meghatározandónak tartott: ^{mu}mutîr-gimil. Az is megtörténik, mindenesetre ritkán, hogy mind, a szókezdet mind a szóvég el van látva hangtani kiegészítővel: ^{us}ušanniⁿⁱ.

A folyamat még tovább haladtával, némely írások alkal-
mazta ezt magának a szónak a belsejében, hogy egy egyszerű szótag-
nak az olvasását megvilágítsa, mikor úgy tűnt neki, hogy annak írása
kétértelmű: tu^{us}-te^{mid}, ak^{su}-su^{ud}, ab^{lu}-lu^{ul}, am^{qu}-ut^{gi}, gi^{pa}-ru, stb.

A hangtani kiegészítő szorítkozhat egyetlen egy betűre /ša-mê°, ismételhet egy teljes szótagot /egy vagy két jel felhasználásával: ilâniⁿⁱ, inadi^{di}â^â, bi-šil^{si}il^{il}tum, ismételheti egy szó fontosabb részét /sapmaštummaš-tum/ és mehet egészen addig, hogy a fogalomírásjelnek "hangtani pénzértéket" ad, akkor ezek valóságos glosszák /sorközi vagy lapszéli jegyzetek/, mint pîⁿⁱiⁱ, ga^{ti}ti^{ti}.

Bizonyos hangtani kiegészítők jelenléte addig a hagyományos pontig jutott el, hogy, úgy mondjuk, szerves részévé vált a fogalomírásjelnek és nem felel meg többé mindig a szöveg szükségleteinek/ KI_{tim}^{tim} , ir_{tim}^{tim} = ir_{tim} /.

Ha egy szó végén találkozik, a szócsoporthatározó rendszeresen megelőzi a hangtani kiegészítőt /mátum^{ki-tum},
ittanpahú^{meš-hu}/.

B/ A szótag

A hangtanilag irt szavak különálló szótagokra vannak felbontva, melyek akár nyitottak, akár zártak: i-kaš-šad, ik-šud vagy i-ka-aš-ša-ad, ik-šu-ud. Azok az írássok, melyek megtárgyelik a szótagokat, elvileg szabálytalanok és különleges szándéknak felelnek meg; így iš-al, iš-am valójában iš'al, iš'am-ot ábrázol. A kivételek: i-rab-am, ni-ka-ša-aš-ú, ni-pa-aš-ú-ni csak látszólagosak, az -am, -u, -uni /onergikus és kötőszóbeli/ lévén végződéses és mintegy függetlenek. Bizonyos korokban az írnokok mégis, kivételesen, alkalmazták ezt az írásmódot /ta-sap-ah, stb./ nem más okból, úgy látszik, mint az eredetiségre való törekvésből.

Egyhangnak a megkettőzése vagy háromszoros ismétlése legtöbbször azt jelzi, hogy ez a magánhangzó hosszú: ta-a-bu, ta - a - a-bu = tābu.

C/ A szó

Láttuk, hogy egy szó leírható hangtanilag vagy fogalomírásjelekkel /ideografikusan/. Jólléhet határozott szabály nem uralkodott, úgy látszik, az egyik vagy a másik írásmód megválasztásán, mégis az írnokoknál megállapíthatók bizonyos uralkodó szokások, melyek egyébként változtak szövegfajták és korok szerint. Egyik levélnek a szerkesztője csaknem teljesen elhanyagolja azokat a fogalomírásjeleket, melyek nincsenek a mindennapi használatban, míg a jegyző az általa kiállított hivatalos okmányokban hosszú ideig megőrzi a többé kevésbé leegyszerűsített sumer formulákat. Logikusan úgy tünne, hogy a fogalomírásjeleknek olyan mértékben kellene eltűnniük, amilyen mértékben távolodunk a sumer hagyományoktól. Ez nem így van, csak részben és bizonyos fajták esetében. A tiszta szótagírás, biztos, hogy sok előnyt kínált: gyorsan megtanulható és viszonylag könnyen olvasható volt, de a fogalomjelírás,

⁴⁴ jel jelzi egy gondolatnak vagy fejleménynak a végét. Hogy ne kelljen megismételni egy vagy több szót, az írnokok a mi ditto vagy ugyanaz, stb. szavunk mintájára alkalmazták a Y vagy Y "bis"/kétszer/ jelet, ritkábban a ⁴⁴ jelet. Egy törlést gyakran ⁴⁴ jelez.

B/ Az okmányok általános elrendezése

Az oszlopokra szét nem választott táblákon az írás általában párhuzamosan vonul a legrövidebb méret irányában. Az asszír korban a párna alakú táblákon az írás leggyakrabban a főtengely irányában vonul. A sziv alakú okmányokon minden irányban helyezkedik el, a sorok sem egyformák sem párhuzamosak.

Azok a táblák, melyek egy bizonyos hosszúságot meghaladnak függőleges vonalakkal oszlopokra vannak szétosztva. Az előoldalon az első oszlop a baloldali. A hátoldalon ellenkezőleg, az oszlopok rendje nagy változatosságot mutat. Azokat néha balról, néha jobbról kezdve olvassuk, miután megfordítottuk a táblát akár az alsó széle körül úgy, hogy a hátlap teteje az előoldal aljára támaszkodik, akár a bal széle körül. Más okmányok esetében a sorrend az előoldal, a szél és a hátlap.

Bármely méretű táblán a vízszintes vonások szolgálnak gyakran az írás vezetésére. Ez a sajátos vonás, úgy látszik fokozatosan megszűnt, anélkül, hogy pontosan meg lehetne állapítani a megközelítő időrendet. A szokás változó volt az okmányok fajtájának megfelelően. Így az első babilóniai dinasztia alatt a szerződések ritkán szabályosak, a levelek, ellenkezőleg, csaknem mindig és a gazdasági szövegek gyakran. Következésképpen ez az elrendezés kevésbé gyakori lett, végül is sem a levelek, sem a szerződések, sem a gazdasági szövegek nem mutatják ezt többé az újbabilóniai korszaktól a seleucida korig. A kőbe vésett feliratok minden korban mind Babilonban, mind Assziriában szabályozottak.

Az üres tér két vonás között a szövegnek megosztását jelzi. A nem szabályozott okmányokban egy egyszerű vonás választja el a paragrafusokat, fejezeteket és a versszakokat.

Assurnak, Ninivének és Urukak nagy irodalmi tábláit kis háromszögalakú vagy kerek hézagok díszítik. Egyenlőtlenül oszlanak el a tábla különböző részein és betöltenek gyakran egy- két teljes sort. Legtöbbször, úgy látszik, csak arra vannak szánva, hogy betöltsék az írással el nem foglalt helyeket.

Az írnokok néha beillesztenek a szövegbe jegyzeteket, magyarázatokat vagy megjegyzéseket, melyeket rendszerint kis jelekkel írnak a sor fölé vagy ritkábban a sor alá. Ha a szöveg hiányságot mutat törés következtében, az írnok nem kísérli meg annak pótlását, bármilyen könnyű lenne a helyreállítás: odairja megjegyzés formájában: hi-pí, es-su "friss törés", és utódai megismétlik a megjegyzést ilyen formában hi-pí.

Bizonyos gondozott táblákon megjelölik a sorokat tizenként, a szöveg baloldalára odajegyezve a lo-es számot / < /. Az a számozás valószínűleg az írnok miatt történik: eszköz számára, hogy bebiztosítsa magát, ne ugorjon át egy sort.

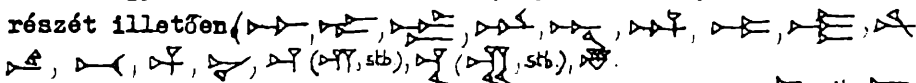
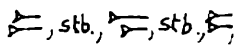
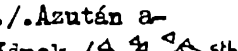
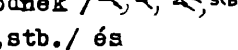

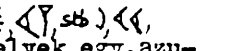
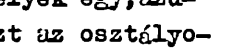
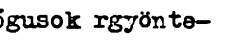

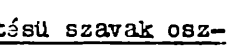

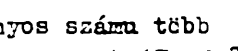

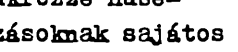
Sok okmány keltezését tartalmaz. A szerződések, a levelek borítékai, az okiratok legnagyobb része pecsétlenyomattal van hitelesítve. Gyakran a tábla alján, a vonal alatt, mely lezárja a szöveget, bizonyos számú jelzés szerepel, melyek összességét kolofonnak /a mű kiadására vonatkozó adatoknak/ nevezzük. Ha egy mű több táblára terjed ki, minden egyes tábla kolofonját megelőzi a következő táblának első sora /csalétek-sor vagy catch-line/, kivéve természetesen az utolsó táblát, mely ezt a szót hozza: vége /ZAG-TIL-LA-BI-ŠE/.

IV. A mai kézikönyvek

a/ A jelek osztályozása

Az akkádok elkészítették a jelek összességének és azok értékeinek a tábláit is. De azok az alapelvek, melyeket alkalmaztak nem nyújtanak elegendő pontosságot, amellyel a mai tudomány megelégedhetne. Ezért az asszirológusok már korán arra kényszerültek, hogy az ékírásjeleket több rendszerességgel osztályozzák. A nagyobb világosság okából egyedül azt a formát veszik figyelembe, melyet az új-asszír korban használtak, az osztályozás általános rendjeként alkalmazva ezt az egymásutánt:

𐎶, 𐎵 (𐎶), (𐎵), 𐎶, 𐎶, 𐎶.

Az osztályozásnak ez az alapelve kerül folytatólag alkalmazásra egy jel minden részét illetően. Először felsoroljuk azokat a jeleket, melyeknek első eleme egy vízszintes szeg és csak miután kimerült minden kombináció, ami előadhatja magát, az alább megjelölt menetrend szerint, a jel második, azután a harmadik részét illetően, csak azután térünk rá a két kezdő vízszintes szegre , stb., , stb., azután a háromra , stb., majd a négyre , stb. Azután azokra a jelekre térünk, melyek egy dőlt szeggel kezdődnek , , stb. , stb., majd amelyek kettővel , hárommal , stb. és négyvel . Azután következnek azok a jelek, melyek kezdetét egy, majd több szegfej alkotja , , , stb. A felsorolás végződik azokkal a jelekkel, melyek egy, azután kettő, három, stb. függőleges szeggel kezdődnek. Ezt az osztályozást, néhány apró változattól eltekintve, az asszirológusok egyöntetűen elfogadták.

b/ Az azonos hangzásu, de eltérő jelentésű szavak osztályozása.

Amint láttuk, az akkád szótagtár^{1/} bizonyos számú több jelhez tartozó közös értéket tartalmaz/ a: , u: , , stb. Pontos volt, avégből, hogy az átírás tükrözze hűségesen az eredeti ákírásjelet, ezeknek az azonos hangzásoknak sajátos jelöléssel való megkülönböztetése. Különböző szerzők kevésbé következetes kísérletei után, Fr. Thureau Dangin által az ő "Syllabaire accadien"/1926/ és "Homophones sumériens" c. műveiben ajánlott rendszerének sikerült sikerült megkapnia csaknem valamennyi szavazatot. Ennek előnye, hogy összefüggő és egyszerű, a legkevesebbre szorította a mesterséges megjelöléseket és lehetőséget biztosított, hogy minden egyes sorozathoz automatikusan lehessen hozzákapcsolni minden új homofon értéket. Ez a rendszer a következő alapelveken nyugszik:

1/ Az osztályozás közös a sumerre és az akkádra.

2/ A homofonok a szövegekben való alkalmazásuk gyakorisága szerint vannak sorrendbe állítva.

3/ A leggyakrabban homofon nem visel magán semmiféle megkülönböztető jelet, a második jobbra dülő, a harmadik balra dülő vonással van megjelölve, a negyedikről kezdve szám-mutató különböztető meg

^{1/} természetesen a sumer is / Z.A. /

az egymás után következő értékeket: $a, \acute{a}, \grave{a}, a_4, a_5, a_6$, stb.

4/ Ha homofónok kétszótaguak vagy több-szótaguak, a vonások rendszere folytatódik a szó végéig, mielőtt bekövetkezne a számjelzés: umun, umún, umùn, úmun, umun, umun₆, stb.

karadin, karadín, karadìn, karádin, karàdin, karadin, stb.

5/ Azok a többszótagu értékek, melyek egy egyszerű értékből származnak, ugyanazokkal a megkülönböztető jelekkel /vonás vagy szám/ vannak ellátva, mint az egyszerű érték:

mur /muru/, múr /múru/, mùr /mùru/, stb.

gur, gúr, gùr /gùru/, gur₄, gur₅ /guru₅/, stb.

6/ Ha a negyedik vagy ötödik kétszótagu homofónnak nincs egyszótagu megfelelője, szemben az első hárommal, számukra igénybevesszük a jábbra ill. balra dőlő vonást az utolsó szótagon, mielőtt a számjelzésekre keritenénk a sort:

mur /muru/, múr /múru/, mùr /mùru/, murú, murù, muru₆, mur₇

7/ Ez az átírás az írásbeliség tényeit jelzi és nem a kiejtés átmeneti változásait. Így, jöllehet a kur⁴ bizonyos korokban a spiráns hur-ként lett kiejtve, ezt az értéket nem tekintjük a hur / / homofónjának. Én mégis megemlítettem ezt a spiráns kiejtést a hagyományos kur írásmóddal.

8/ Az értékek osztályozása változatlan. Ha meg van az egyetértés, hogy egy érték tévesen került be egy sorozatba, azt törlik, de az azt követő értékek megőrzik mutatóikat és a visszaszámított érték helye üresen marad.

Megjegyzés. Labat ismételten utal A. Deimel "Lautwerte der Keilschriftzeichen in sumerischen, akkadischen und hethitischen Texten" 1930., valamint "Sumerisch-Akkadisches Glossar" 1934. c. műveire. Az első mű rövid címe: "Sumerisches Lexicon" Roma, 1930., ennek a fent vázolt rendszer szerint összeállított ékjel-tartalomjegyzékét is közli. Labatnak szóbanlevő szótára tartalmazza I. a jelet, II. a jel hangtani értékét, az érték helyi és időrendi adatait, III. /, és IV. a fogalomírásjel-értékeket, pl. AS /sumer/, isten /akkád/, ezek jelentését: "egy", valamint azokat a különleges jeleket, melyek azt mutatják, hogy az értékek milyen jellegű szövegekben fordulnak elő.

Ezek segítségével elolvashatók az ékjeles szövegek. A különféle ragok, képzők, névutók, határozószók stb. felől igen jó felvilágosítással szolgál Gosztonyi Kálmánnak a legújabb kontrasztív módszerrel szerkesztett magyar-sumer összehasonlító szótára, mely a "Dictionnaire d'étymologie sumerienne et grammaire comparée" Párizs, 1975 c. művének egy fejezete / Z.Á. /

Előragok /előigék/, belragok, ragok, névutók
/Gosztonyi 101-105.1./

- a S: birtokos esetrag. - M: -a birtokviszony ragkiegészítő, a rectum-regens sorrendben, a regens végén. Pl. Józsi háza, Bózsai kalapja /a j kapcsoló nássalhangzó/. - 854.
- a/a S: a részesülő /participium/ ragja. - M: lá jelen részesülő; ő, ő, 2/ múlt részesülő: va, vá, 3/ /v/á, /v/é irányuló, átalakító rag pl.: íróvá lett, kővé vált, 4/ az itt, ott mellett irányuló rag pl.: ida, oda. - 869.
- al S: az állandósulás előragja pl.: al-ma-en. M: el az állandósulás előragja /előigéje/, a fennállást fejezi ki, néha a gyakorító móddal együtt pl.: elpinen, el-gondolkodik, 2/ él /ige/, áll fennáll. - 874.
- ba S: /a bi-a összevonása, birtokos és helyhatározóeset /locativus/ rag/ = az ő belseje. - M: -ban, -ben helyhatározó esetrag; -ba, ba irányuló rag pl.: Sopronba. - 861.
- ba-ra- S: összetett igei előrag, tiltó /bar= oldal/ - M: pl. félreismer. - 862.
- e S: mutató névutó és jelenidejű igei előrag. - M: l/ ez /= e/ mutató névmás, 2/ népies és régi igei névutó a jelenben pl.: itt vagyok e, itt a Nyugati pályaudvar e. - 846.
- é, -gé S: másik lehetséges birtokos esetrag. - M: ua. pl.: apáé, az államé. - 855.
- é/i S: igei előrag, mely hajlandóságot fejez ki lefelé. - M: eltávolodást és romlást /alacsonyabb érték felé irányulást/ kifejező igei előrag pl.: elzullik. - 860.
- e-da S: az /őhajtó mód/jövőidejű képzője. - M: régi jövő idő képző: -end. - 875a.
- eš S: a többesszám ragja. - M: ősz/e/, régi: ősz/ve/ előige, mely több elem együttesét fejezi ki, ősz/e-ség/, összeg /v.ö.: ŰS-SA/. 865.
- gin/din S: mint, minőségében. - M: ként, képen /finnugor, oszty.: kem képesség, lehetőség, alt.csagat.: kem mérték./ - 863.
- me S: /le:ni/melyik? /ki-me-še merre?/ - M: mely? kérdő és vonatkozó névmás. - 866.
- me-da S: /me-ud-da összevonása/, mikor. - M: midőn /régi/ /mi-idő/n összevonása/, amikor. - 868.
- meš, me-eš S: többesszám ragja. - M: l/ más/ik/, 2/ más/odik/ a több kezdete, más /főnév/ képe, mása /sokszorosítás/. 864.

- mi S: ki? /SL. 51/70a/ - M: mi?, micsoda? - 867.
- ma- S: igei előképző, kifejez hajlandóságot felfelé. - M: /régí/ míg- előképző /előige/, Halotti beszédben: mígazokoztia, /mai/ meg-, meg, kifejezi a bevégeztet, beteljesülést /a tökéletesebb felé. - 859.
- na- S: tiltó előrag. - M: ne tiltó, parancsoló - 850.
- ne S: mutató névutó. - M: /régí/ ne! ime!; 2/ ni!; 3/ néz /igei gyök/, nézz!; ni főnévi igenév képző /eredetében mutató szó/. - 848.
- ne, -e-ne S: többesszám rag. - M: e-nnyi/a-nnyi, mint képző: nyi mennyiséget, többséget fejez ki melléknévi sőt főnévi értelemben. - 847.
- ng vagy űe S: többes szám igei képzője. - M: -/u/nk pl.: utazunk, ugyanakkor birtokos személyrag /főnévi és névmási/ pl.: apánk, házunk. - 875.
- ni/-/ll S: birtokos és helyhatározó rag /Deimel; Misc., p.2./ - M: ua. -on, -en, -én pl.: Budapesten. - 873.
- ni, -a-ni vagy e-ne/a-ne S: egyes szám 3. személyű igeképző - M: ua. pl.: megy-en; vagy-on. - 872.
- na S: névmási szóközi /infinum/ részesesetrag, gyakran birtokos vagy tulajdonító esetrag, mely gyakran elmaradhat. - M: ua. l/ a magyar ak, ak, mely bővit egy eredeti -na, -n-t, hasonlít a sumer -ka birtokos ragra, de lehet, hogy ez a sumer ag /tenni/ igegyök megfelelője.; 2/ -nál, -nél, a végső l más-salhangzó könnyen lekopik a magyarban, mint a véghangzók a sumerben. A kapcsolódó jelentés /-nál, -nél/ a részesülő esetraggal szomszédos értelmű. - 849.
- ra S: részesesetrag. - M: ua. és irányuló helyhatározó rag pl.: Kassára, vlamire, vlmi számára, javára, kárára; rá előrag /előige, mely irányuló és részesítő pl.: örököm hagy vlakire, törek-szik vlmi-re. Sumerben néha irányuló helyhatározó rag is pl.: ki-šar-ra = a világra. - 852.
- ra_{ll} S: szétválasztó rag: ról, tól. - M: -ról, -ről, helyről, személyről. ⁸⁵³
- še, es S: /szövegekben/ uš, -aš pl.: ud-ul-li-a-aš = minden időre irányuló rag /időben is/. - M: /hoz, -hez, -höz /igei gyök: hoz/ni/; 2/ -sō, -sō képző vagy névutó sorszám vagy helyhatározó érte- ⁸⁵⁸lemben, pl.: el-sō, utols-sō, mell-sō, hát-sō. /A S.-ben eső is!/,

- ta S: határozó eset /ablativus/, távolodás értelmében. - M: ua.
-tól, -től, népiesen: tól, tu', töl /ige/, távol /finnugor: tuolla/, 2/
multidejű igeközpontú: mond-ott/a/, időbeli távolság: óta. - 856.
- ta₁₁ S: helyhatározó rag. - M: ~~ua.~~ -ott, -itt, -ott városnevek ese-
tében pl.: Pécs~~ett~~; 2/ itt, ott /határozószó/. Továbbá: mellett,
hely-t, az ajtó~~k~~ baloldal-t nyílnak. - 857.

- nu /ul, la/ S: nu-~~an~~, na-~~am~~ tagadószó. - M: ua. nem, ne. Összetételben:
nut-inim S: nem-beszéd M: néma, szláv nyelvekben: njema ua.
876. - na-ma-su S: na-~~am~~-su = nem család = özvegy. - M:
nem-szül = özvegy. 887.
- i-ga, in-ga, an-ga S: megerősítő szó. - M: ige = beszéd 877.
- igi-in, igi-en S: megerősíteni, sőt, újra, biztos. - M: igen, nagyon,
bizony 878.
- du és ag S: meg⁸⁷ jelenik, követ^{ny}, irányul^{ul7}, csele^{ag}kszik. - M: ua. mozog,
takar, bog-oz, kö~~t~~-öz, bor-ul, sim-ul. 879.

A magyar rovásírás kapcsolata ősnyelvi képjelkekkel
ill. ékirás-jelkekkel R Labat szótára alapján (Gosz-
tongyi K. nyomán), a rovás-jelkek emlékeztető szavaival.
 /© Zakar András, 1975/

a, aa				ŠÚ <u>adâru</u> ; teljesség, legfőbb 545 homály, <u>sétét</u>
isteni Háromság				DÜ <u>epêšu</u> tenni; terem, épít 229
b	X			KAR <u>nâru</u> part, gát 376
				KÜR <u>ahû</u> idegen, ellenséges 60
bak				NU <u>ul, la</u> tagadás, ne; nulla 74
c	↑			AŠ <u>ištên</u> egy; DIL <u>êdu</u> egyedül 1
cs	H	O		LUGUD, GUD, <u>Karu</u> rövid, (-re köt)
csatt				GIRIN, <u>kirinnu</u> göröngy
				KIR <u>karâsu</u> csip, szorít, <u>karcsu</u> 483
d	†			DINGIR <u>ilu</u> isteni, <u>él</u>
dingir				AN <u>šamû</u> ég, elô magas 13
tündér				
e				UD, U ₄ <u>ûmu</u> map, idő
elmetsz				<u>enuma</u> amikor 381
				e ₈ ABALU <u>kiszárít</u>
f				UDU <u>linmeru</u> juh, apró
fogoly				jóság 537
g	^			DU, <u>banu</u> (l. a) csap, kulcs 229
gatyá				GAG) tenni
				GADA <u>kitu</u> len, ~ruha, <u>gatyá</u> ,
				kötény 90
gy	†			PA <u>âru</u> ág; <u>hattu</u> bot, jogar 295
gyula				UGULA <u>aklu</u> vezér
				ENSİ <u>iššaku</u> (pa-te-si) helytartó
h	X			KU ₆ <u>nûnu</u> hal (ha); 589
hal				HA-LAM <u>elmenekül</u> , elpusztul

1	i		(l. c.) Jsten, egyedülvaló	1
j	TT		Jézus	1
k		 	Ki <u>er</u> setu föld, vidék, elás székhely, ágy ki-s <u>ur</u> - <u>RA</u> natár	461
l		 	LÚ amîlu ember, versengés küzdélem	330
ly	 	 	NUNUZ <u>pi</u> lû tojás, kicsi kis kacsá	384
m		 	KUR <u>şadû</u> hegy, mâtu ország kaşadu megtámad; ragyog, palota URi <u>Akkadu</u> akkád, URi <u>Ur</u> urarcui, fű	366 359
n		 	UD U, umu nap, idő, vihar UTU <u>şamşu</u> NAp	379
ny	p		nyugvó Nap, sötét, megsebzelt	427
o			orr	
ö			ör	
p		fésű	dravida, finn : penta	
r		(l. cs) 	rövia	483
s		sátor 	SU (l. a) legfőbb (épitménye)	229
sz	l	szálfa 	Înâdu, tanittu tisztelni, felemel sírní, küszöb, lépcső	142
t		tálas (fa) 	GESTU, Pî <u>uznu</u> fül; TÂL bölcseség űrmérték	383
ty		tyuk		
u		uh!	KUŞÚ <u>kusu</u> (uh) kételtű, moly	562
ü		üt 	ERİM <u>sâbu</u> katona, szakmunkás, fény	393
v	M	vályu 	DÍLIM <u>itgurtu</u> tálka	377
z		zár 	DUR(ku) lakni; TUG ruha	536
zs	Y	zsandár T, 	HUN(-GA) nyugodt (l. f.) ME, MA, <u>parşu</u> eldírás döntés, beszélni, figyelem; többes jel	537 532